

Centenari de la Coronacio de la Mare de Deu dels Desamparats

En maig de 2023 es commemora el centenari de la coronacio canonica de l'imatge de la **Mare de Deu dels Desamparats**, una talla que, esculpida en el segle XV seguint els canons artistics borgonyesos, representa l'advocacio en la que els valencians es dirigixen, oren i preguen a la Verge Maria.

L'obra benefica naixcuda de la crida feta pel pare **Jofré** i materialisada gracies a un grup de patricis i comerciants del cap i casal, es convertia en el primer hospital per a folls i orats d'Europa. Una vegada mes **Valencia** era pionera, puix esta nova obra social venia a sumar-se a tantes fites conseguides per aquella societat foral amant de la seua llibertat i protagonista de moltes i nobles iniciatives, en alguns casos importants avanços, com per exemple podien ser els mateixos Furs –codic legislatiu singularment modern en l'epoca–, el Consolat de Mar, l'aprofitament i justa administracio de les aigües, tenint al Tribunal de Regants de la Vega de Valencia com un model a imitar, o la primera lletra de canvi, entre moltes mes.

En aquella capital prospera, que s'acompassava de grans conreadors de la llengua valenciana, de l'introduccio de l'imprenta o de ser una important estacio de la Ruta de la Seda, naixia una devocio vinculada a grans obres de caritat destinades als mes desvalguts de la societat.

El fervor cap a la Mare de Deu dels Desamparats s'incrementava en el pas del temps i reis i papes otorgaren privilegis i bules a l'institucio que s'amparava baix el suggerent nom de

Confraria dels Sants Inocents, Martirs i Desamparats. Un fervor que portà a l'elaboracio d'una imatge que el canalisara, la qual pronte dispougue d'un lloc a on ser venerada, una capella, construïda en el recint

ca, sobre la que publiquem un ample articul en este bolleti extra.

El **Rogle Constanti Llobart**, amant de les tradicions, de l'història i de la cultura valencianes, no podia deixar passar la data del centenari sense fer les seues modestes aportacions; es per això que se decidí des de fa mes d'un any dedicar l'ultima pagina de la publicacio mensual a l'event, pero ademes s'ha considerat l'elaboracio d'est eixemplar extraordinari, en el qual se publiquen un articul sobre la Real Basílica i una biografia del cardenal **Enric Reig Casanova** escrits per **Mª Ampar Masià**; i la versio del pare **Lluís Fullana** de la famosa llegenda sorgida a l'entorn de la fabrica de l'imatge de la Mare de Deu.

Encara mes. En la nostra associacio pensarem en l'elaboracio d'una auca, la qual ha segut possible gracies a l'artista **Enric Calvo**, al poeta **Sito Sanchis** i a la col·laboracio d'**Ester Antón**, que s'ha ocupat de la seua maquetacio. Una auca que s'encarta en este bolleti i que du impresa en el dors un interessant articul de **Javier Navarro** sobre esta classe de publicacions i la lletra del *Himne de la Coronacio*.

No son estos els unics projectes en els que s'ha embarcat el Rogle, puix nos agradaria en breu poder posar a l'abast del public dos edicions, una sobre la lliteratura poetica dedicada a la Mare de Deu dels Desamparats i l'atra uns retalls sobre les festes de la coronacio de 1923 i la corona poetica que el Rogle, gracies a la concurrencia i col·laboracio de mes de 25 poetes, ha pogut confeccionar.

CARTELL DEL CENTENARI DE LA CORONACIO. VERSIO ACTUALISADA DE L'OBRA ORIGINAL, DE 1923, DE VICENT CANET.

del propi **Hospital General** al que donà nom, que els valencians batejaren com del **Capitulet**. Aquell espai pronte es quedà menut, per lo que l'imatge fon traslladada a una capella externa en la **Seu**. Els valencians consideraren que al·lo no era prou i en el segle XVII se li construí un temple per a la seua veneracio i acollida de fidels, la **Capella**, que es convertiria en el pas del temps en la **Real Basílica**

Real Basílica de la Mare de Deu dels Desamparats

La **Real Basílica de la Mare de Deu dels Desamparats** se troba en la plaça de la Mare de Deu del **Cap i Casal**. És el santuari de la **Patrona de València**, títol sancionat per **Lleó XIII** en bula pontificia concedida el 21 d'abril de 1885. L'edifici ostenta la dignitat de basílica menor gràcies al breu pontifici otorgat per **Pio XII** el 21 d'abril de 1948, i es Monument Històric Artístic Nacional des del 5 de juny de 1981.

L'orige i la veneració de l'imatge de la Mare de Deu dels Desamparats l'hem de buscar en la **Confraria** que el beat fra **Gilbert Jofré** fundaria, cinc anys després de posar en marxa, el 1 de juny de 1410, el primer hospital d'**Europa** per a folls i innocents. La capella de l'hospital la dedicà a l'advocació de la Mare de Deu dels Desamparats.

Ferran el Catòlic, en un privilegi real, el 3 de juny de 1493, concedí el títol a la Confraria en el nom de "Nostra Dona Santa Maria dels Desamparats". Fins a l'any 1489, la Confraria i l'imatge —en un principi ja cent per a posar-la damunt dels feretres dels ajusticiats— tenien el seu centre en una chicoteta capella coneguda com **El Capítol** aneja al llavors **Hospital General** (situa en els actuals jardins de l'antic hospital). Des d'allí seria traslladada a una capella en l'exterior de la **Seu**, en l'espai conegut com "**Balco o Llonja dels Canonges**". En l'actualitat esta capella alberga una imatge de sant Vicent Ferrer de factura moderna.

La construcció de la basílica estigué precedida per una creixent devoció del poble i pels favors atribuïts a la Mare de Deu, com l'extinció de l'epidèmia de pesta de 1647. El solar per a la construcció s'adquirí per subscripció popular, en l'ajuda del **Consell de la Ciutat** i del **comte d'Oropesa**. El 27 d'abril de 1652 se col·locà la primera pedra, acte presidit per l'arquebisbe fra **Pere d'Urbina**. El principal artífex fou l'arquitecte de **Requena Diego Martínez Ponce de Urrana**. Baix la seua direcció intervingueren els mestres **José Artigues** i **José Montero**.

L'edifici presenta tres aspectes significatius: és l'única església del centre històric que no s'alça damunt d'antigues parroquies o convents —és una obra nova—; la cúpula no se situa en el centre, sino desplaçada, aproximant-se a la catedral, i te camaril, un element altament significatiu del barroc, sent este u dels primers que es coneixen en **Espanya**.

Les obres finalisarien en 1666 i el 15 de maig d'aixe mateix any se traslladà la Sagrada Imatge des de la catedral. El temple quedà inaugurat, contant en el patronat real, el 10 de maig de 1667. Seguiren les obres en l'ampliació del camaril efectuada en 1694, junt en la sacristia (actual capella del Sagrari) i la capella baixa del Crist, coneguda com la "**Coveta**". En 1832 es conclouria el camaril i el retaule major, elaborat en finissims marbres, portats en alguns casos des d'Itàlia.

La primera edificació s'enquadra en un llenguatge tardorenaiantista, de sobrietat classicista, línies rectes i economia de mijos. Diferents reformes i afegits realitzats en posterioritat no deixaren d'alterar el pla inicial, encara que ha prevalgut pel seu sentit unitari i coherent.

Des del punt de vista arquitectònic lo que mes destaca de la basílica és la monumentalitat de la cúpula de planta ovalada, de 18,75 m d'amplària, sobre tambor i arrematada per una esvelta llanterna. L'articulació entre el recint oval i el camaril és el *sanc-ta sanctorum* del temple i respon a la reforma neoclassica de

Vicent Gascó Masot. En l'interior, les pintures al fresc d'**Antonio Palomino** (pintor de Cambra de **Carles II**) decoren la volta; representen la glorificació de la Verge Maria, "la Gloria", que realisà en 1703; l'iconografia, la qualitat, inclús les dimensions de la qual son d'una categoria excepcional. En realitat és una falsa volta de rajola. Les actuacions realitzades pels restauradors en temps mes actuals han descobert l'amagada ornamentació original de 1666, composta de coixinets, florons i esgrafiatos d'àngels chiquets entrelaçats en orles.

Sobre la decoració interior del restant de la basílica, fou realitzada entre 1763 i 1767 per l'arquitecte academicista **Vicent Gascó Masot**, segons dissenys del mestre d'obres **José Herro**. S'utilisà el marbre, principalment roig i blanc. Pilars, capitells, frontons, columnes i finestres formen una unitat estilística al mes pur estil neoclassic. Els diferents espais s'articulen eficaçment per mig de quatre corredors i huit pilars de "orde jagant". En l'interior del temple s'obrin set balcons o tribunes decorades en columnes d'estuc paregut al marbre. En la tribuna central, just la que confronta en l'altar major se situa l'orgue.

La renovació academicista de l'interior se realisà segons esbos de **Miguel Navarro** en 1819. Llavors s'estucaren les parets i se col·locaren els soculs de marbre de **Vilamarchant**, baix pedres roges d'**Asp**, pilastres de marbre de **Buixarró** del mateix color, recolzades damunt de pedestals de marbre obscur de **Nàquera**. Quatre medallons pintats per **Josep Vergara** representen diferents prefiguracions bíbliques de la Verge. Entre cada portic figuren, damunt de mensules, imatges de sant Ignaci de Loyola, sant Francesc de Paula, santa Barbera i sant Josep de Calassanç. Decorant tot el temple se poden contemplar pintures de **V. Requena**, **G. Lahuerta**, **M. March**, **M. Jordán**, **F. Llàcer** o **R. Stolz**.

El pulpít i el tornaveu es obra de l'arquitecte i escultor naixcut en **Muro d'Alcoy Tomás Artigues** (s. XVIII), fet en fusta treballada, dorada i policromada a imitació del marbre.

En la capçalera se troba l'altar major, obra de **Vicente Marzo** segons projecte de **Vicent Gascó Masot**, el qual substituix l'anterior retaule barroc d'Ignaci Vergara de 1763. Destaca la taula de l'altar, de marbre, en la que **Josep Esteve Bonet** esculpí els símbols dels quatre Evangelistes cap a 1802. D'est escultor, encara que restaurades, son les imatges de marbre blanc dels patrons sant Vicent Ferrer (1797) i sant Vicent Martir (1798) situades una a cada costat, com custodiant l'imatge de la Mare de Deu dels Desamparats, sobre la qual se representa l'Espirit Sant. L'imatge de la Verge és una talla del segle XV, del mes pur estil gotic frances que, fins a la seua recent restauració, s'ornamentava segons els gusts dels segles XVII i XVIII. Carinyosament

nomenada "**Mareta**, **Geperudeta** o **Mare de tots els valencians**". Per mig d'un mecanisme, gira cap al camaril, accessible per una escala de marbre. Un arc triomfal, obra de l'arquitecte **José Gil**, fet en el segle XIX, constituix el remat de l'altar, als peus del qual hi ha dos lapides sepulcrales, les dels cardenals valencians **J. B. Benlloch Vivó** (al centre) i **R. M. Carles Gordó** (a la dreta).

FRONTERA PRINCIPAL

VISTA INTERIOR

Continúa en la pagina 3.

Real Basilica de la Mare de Deu dels Desamparats

Ve de la pagina 2.

El camaril concebut en els plans originals en estil neoclassic, se començà en 1685 i es conclogue en 1694. El projecte de Vicent Gascó Masot l'eixcutà Vicente Marzo. L'elegant escalinata que li dona acces se construí a expenses del cardenal Benlloch. L'actual configuracio correspon a la reforma del segle XVIII que realisà l'arquitecte **Juan Pedro Arnal**, tant en l'altar major com en el propi camaril.

Set finestrals donen llum a la nau central, en ells s'instalen vidrieres en matisacions modernistes del taller **Maumejean**, realisades entorn a 1920 i col·locades en 1930. Representen les lletanies del Sant Rosari.

La frontera principal, que dona a la plaça, conta en dos portes d'acces bessones flanquejades per columnes i entaulaments d'orde toscà en fronto partit, el timpan del qual se decora en relleu de la Confraria. Una tercera porta modificada en forma de finestral, situada a l'extrem esquerre, fon cegada en el segle XX. A finals del segle XVIII l'arquitecte Vicent Gascó Masot afegí a la frontera principal cinc pilastres concebudes segons el conegut com a "orde jagant" –com en l'interior– que centren els vans de les portades i dels balcones i subrallen els contorns estructurals dels extrems.

PROYECTE D'AMPLIACIO DE LA BASILICA, DE VICENT TRAVER I TOMÁS, 1932

Donat que es concebi com una iglesia de pelegrinacio, devia tindre multiples accessos. Ademes de les portes de la frontera principal, conta en dos portes mes. Una dona al carrer de la Llenya (front a la plaça de l'Almoína) i l'atra, la porta principal, s'obri baix el conegut com "arc novo", pas elevat que comunica la basilica en la catedral. Està conformada per huit plaques de bronze en alt relleus d'**Octavi Vicent** que narren l'istoria i devocio que se professa; en ella s'obri una doble finestreta enreixada, per mig de la qual se pot contemplar sempre l'imatge alluminada de la Mare de Deu en l'altar major.

El cardenal valencià, el primat **Enric Reig** va prometre a la Mare de Deu, el dia de la seua coronacio, que Valencia li alçaria un temple monumental. Se convocà un concurs d'idees en l'any 1932 que guanyà **Vicent Traver**. El nou edifici tindria la cupula mes alta de la ciutat, i seria de les mes grans d'Europa. La guerra civil paralísà el projecte i encara que en decades posteriors s'intentà rescatar, en descobrir-se les troballes arqueologiques

en l'espai a on es volia construir (actual plaça de l'Almoína) feu que es descartara definitivament.

El temple, santuari de la Mare de Deu dels Desamparats, està situat en el cor de la capital valenciana, de l'archidiocesis i en el de moltissims valencians de totes les parts del Regne.

CENTENARI DE LA CORONACIO DE LA MARE DE DEU DELS DESAMPARATS

La piadosa tradicio

A la crida del venerable pare Gilabert Jofré, respongue la ciutat de Valencia, fundant un Hospital per a dements, regit i administrat per una confraria, instituida a l'efecte, baix el nom de Confraria de la Nostra Senyora dels Sants Inocents; els capituls i les ordenances de la qual aprovà el rei don Ferrando I de Valencia, en privilegi, expedit en Morella, a 27 d'agost de 1414.

Desijant els confreres posseir una imatge digna de la seua excelsa titular, determinaren encarregar l'obra a l'escultor que millor poguera satisfer els seus piadosos desijos. De veritat que no faltaven en Valencia escultors que pogueren mamprendre i dur a terme satisfactoriament tan gran empresa; pero era tal l'idea que tenien de com havia de ser aquella imatge, que no gosaven pegar un pas per temor a que l'obra no omplira les seues aspiracions. Volien una imatge divinizada si això era possible, i que fora un fidel retrat de la Mare de Deu, al costat del seu amantissim Fill.

Divagant els confreres, entre mil dubtes i perplexitats, transcorria el temps, sense arribar mai a la realisacio del seu projecte; fins que la Divina Provisio volgue premiar tants sants desijos, enviant al mon, en qualitat d'escultors, a tres dels seus angels, transformats en tres jovers vestits de pelegrins. Baix esta aparencia, arriben a l'Hospital de la Confraria demanant alberc per a poder descansar.

Apercebuts dels proposits que abrigaven els confreres de tindre una imatge de la seua titular i de les dificultats en que entropessaven per a conseguir-ho, els declaren que son escultors d'ofici, encara que de llunyanes terres, i s'ofereixen a fer l'imatge de la seua titular, que ompliria complidament els seus

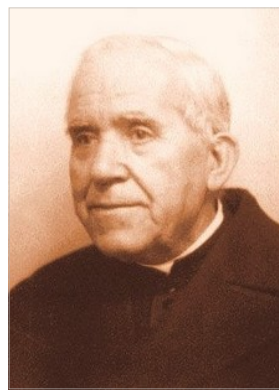
desijos. Per al contracte, s'entendrien secretament en el venerable Jofré, i nomes se sap que demanen, com a condicio, un lloc retirat, a on ningu poguera destorbar-los, durant tres dies, en el temps dels quals han de deixar acabada la seua obra.

Es tancaren els tres pelegrins en una estancia retirada i, en tot eixe interval de temps, els confreres permaneixen en silenciosa expectacio, desijosos de que acabe el determini senyalat per aquells. Transcorren els tres dies i les portes de l'habitacio continuen tancades. Arriba el quart dia sense que puguen els confreres notar el menor moviment en l'interior de l'estancia, fins al punt de sospitar que havien segut estafats pels pelegrins; i, impulsats per esta idea, toquen a la porta repetides voltes. Ningu respon. Despanyen la porta i, oberta esta, es llancen a l'habitacio; i, joh, prodigi!, els jovers artistes han desaparegut; pero, en compliment de la seua paraula, deixen la sagrada imatge que hui venera Valencia com la seua especial Patrona.

En el recint mateix d'est Hospital, se construí una modesta capella a on col·locaren l'imatge de Maria; fins que, en 1489, i en el nou titol de la Mare de Deu dels Inocents i Desamparats, es traslladà a una atra capella alçada en la plaça de la Seu, i reedificada en 1651, baix els auspicis del comte d'Oropesa, en aquell temps virrei del Regne de Valencia.

Lluís Fullana (Franciscà)

(Traduccio al valencià de l'original en castella publicat en el *Programa de les Festes de la Coronació de la Verge dels Desamparats*. 1923.)

LLUÍS FULLANA I MIRA

El cardenal Reig, promotor de la Coronacio

L'arquebisbe de **Valencia Enric Reig i Casanova** fon l'impulsor, promotor i protagonista de la coronacio de la **Mare de Deu dels Desamparats** en 1923.

Naixque en **Valencia ciutat**, en el carrer dels Eixarchs, el 20 de giner de 1859, pero de chiquet el dugueren a **Agullent**, poble natal de sa mare. Estudià el bachillerat en **Xàtiva** i tornà a Valencia per a iniciar la carrera eclesiastica, a l'hora que cursa els estudis de Dret Civil en l'universitat.

Una crisi espiritual el du a abandonar el seminari i començar a eixerir com a advocat. En 1883 es casa en **Francisca Albert i Reig**. Tenen una filla, pero mor, junt en la mare, en l'epidemia de colera de 1883. Llavors, Reig decidix retornar al seminari i concloure els estudis. Serà ordenat sacerdot en 1886.

La seua carrera progressa rapidament. En **Almeria** es professor en el seminari i en **Mallorca** es canceller i vicari general. En 1903 es nomenat arciaca en **Toledo** i en 1914 bisbe de **Barcelona**.

Torna a la seua ciutat natal en 1920, a on rep el nomenament d'arquebisbe de la **Diocesis Valentina**.

Al poc de prendre possessio del nou carrec, se dona conte que l'imatge historica de la Mare de Deu dels Desamparats era **Patrona** canonica de la ciutat de Valencia des de 1885, per concessio del papa **Lleo XIII**, pero no estava coronada oficialment.

Reig envia el 1 de setembre de 1921 a **Roma** una sollicitud –redactada en llatí, idioma oficial de l'Iglesia– en la que sollicitava al papa **Benet XV** concedira “l'honor insigne de la solemne Coronacio de la Benaventurada Verge Maria, la que baix el tendrissim titul de Mare de Desamparats es venerada en esta ciutat i honrada en un ininterromput i cordial cult pels fidels”, i demanava “encaridament la gracia de cenyir solemnement el cap de la venerada imatge en corona d'or adornada de pedres precioses”.

Feta esta sollicitud, començà a moure tot un operatiu per a fer realitat la **Coronacio**. Durant dos anys no deixà de remoure cel i terra per a comprometre en el pla que s'havia traçat a tots els estaments civils, socials i culturals de la ciutat, als quals integrà en multiples comissions i subcomissions per a dur avant la projectada coronacio.

El 15 d'octubre del mateix any, el cardenal **Merry del Val**, en nom propi i del **Capitul de la Basilica de Sant Pere**, a la que corresponia l'honor i dret d'autorizar la coronacio de les imatges, cursà escrit a l'arquebisbe de Valencia en el que manifestava que per unanimitat –el papa otorgant del privilegi, **Benet XV**, era molt devot de la Verge Maria– s'havia aprovat dita coronacio.

La corona fon feta per joyers artesans valencians coordinats per **José Sugrañes**. Pesà 2.800 grams. S'utilisà or de 900 millesimes, joyes i pedres precioses. L'alçaria era de 25 cm, els mateixos del seu diametro en la seua part central. La valoracio

en aquell temps fon de 600.000 pessetes. El material empleat provingue de les donacions dels valencians, des de les persones mes humils fins a les mes pudients. El 12 de maig de 1923 tingue lloc la cerimonia de la Coronacio de la Mare de Deu dels Desamparats en el Pont del Real.

Una informacio no massa coneguda, es la de que l'acte estava programat per a la festa de la Patrona en el mes maig de 1924. El nomenament que se produi d'Enric Reig com a nou arquebisbe de Toledo i **Cardenal Primat d'Espanya** per **Pio XI**, el 11 de decembre de 1922, i l'obligatorietat d'incorporar-se al nou carrec en un temps determinat, feu que esta celebracio s'haguera d'alvançar un any per a que el seu principal promotor poguera estar present i celebrar l'acte.

ENRIC REIG I CASANOVA

L'arquebisbe Enric Reig en tota la solemnitat de la coronacio, moments abans de posar-li la corona de la Mare de Deu dels Desamparats, li formularia a la venerada imatge el vot que li fea Valencia d'alçar un gran temple en honor a la seua celestial patrona per a que poguera acollir la gran devocio

que els valencians li manifestaven.

El desig de la construccio d'un temple digne per a la Verge dels Desamparats no era nou, puix ya en 21 de juny de 1922 s'havia iniciat una campanya periodistica a favor d'esta idea. El 23 de juny del mateix any, el president de **Lo Rat Penat** demanava, per mig d'una Declaracio, se fera vot solemne de dedicar-li un temple votiu. Inclús anteriorment, ya en 1917, s'havia fet un certamen per a triar quin seria el projecte elegit per a la construccio del dit temple.

En l'acte de la Coronacio no s'acaben les importants aportacions d'Enric Reig, puix foren molts els carrecs, projectes i iniciatives, tant purament eclesiastiques com socials, que acomete.

Falli el 25 d'agost de 1927. Les seues despulles estan soterrades en la Capella de la Verge del Sagrari de la **Catedral de Toledo**, el cult de la qual ell havia promogut.

En Valencia, Enric Reig deixà per a la memoria la Coronacio canonica de la sagrada imatge de la Mare de Deu dels Desamparats; per això i mes, l'Ajuntament del Cap i Casal decidi que el carrer Avellanes fora rotulat com a carrer del Primat Reig en el seu honor. En la rotulacio del

carrer el prelat estigue present. En la **Guerra Civil** se tornà de nou a nomenar carrer Avellanes. En l'actualitat, qui fora arquebisbe de Valencia te dedicada una via important en la zona de Transits de la ciutat de Valencia: l'avinguda **Primat Reig**.

EL CARDENAL REIG CORONANT A LA MARE DE DEU DELS DESAMPARATS

Mª Ampar Masià Carrascosa

COLABORA EN EL ROGLE

Donar difusio ad esta publicacio es la millor forma de col·laborar en nosatres. Tambe pots fer-te **soci** (36 € a l'any) o **col·laborador** (12 € a l'any), i t'enviarém a casa tots els numeros que es publiquen durant l'any.

Si tens voluntat de fer alguna puntual aportacio economica, tambe te quedariem molt agraits. El nostre numero de conte, en **Caixa Popular**, es:

ES52 3159 0018 1926 1586 4721

Rogle en Internet

Facebook: **Rogle Constanti Llobart**

Twitter: **@rogleconstanti**

Tots els eixemplars editats fins ara estan en: **www.rogleconstantilllobart.com**